

Ketvirtoji Tarptautinė teorinės, matematinės ir taikomosios kalbotyros olimpiada

Individualių užduočių sprendimai

Užduotis Nr. 1

Žodžių tvarka – SOV.

Po daiktavardžių naudojamas artikelis **ki**.

Klausiamųjų sakinių pabaigoje naudojamas **he**.

Subjektiniai ir objektiniai afiksai, prijungiami prie veiksmažodžių:

	Subjektas	Objektas
1 a. vienaskaita	wa-	ma-
2 a. vienaskaita	ya-	ni-
3 a. vienaskaita	0	0
3 a. daugiskaita	-pi	wičha-

Vartojant juos kartu objektinis prefiksas eina prieš subjektinį.

Daiktavardžių skaičius žymimas ne pačių daiktavardžių formomis, o veiksmažodžių afiksais.

tuwa – ir kas, ir kažkas.

Sujungiamosiose konstrukcijose vartojami du jungtukai – **ną**, ir **ča**: **ną**, – abiejų veiksmonių subjektas tas pats; **ča** – veiksmonių subjektai skirtingi (arba: vientisinių sakinių dalys su vienaarūšiais tariniais jungiami jungtuku **ną**, o sudėtiniai sakiniai – jungtuku **ča**; arba bet kuris panašus paaiškinimas).

Uždavinys 1.

1. Aš atėjau, ir indėnai pašaukė lokius.
2. Žmogus nužudė tave ir pašaukė mane.
3. Žmogus nužudė tave, ir jis pašaukė mane. (bet kuriuo atveju vertimas į lietuvių kalbą toks, o ar gali žodis „jis“ reikšti tą patį „žmogų“, kuris minimas pirmoje dalyje, ar tai būtinai turi būti kažkas kitas, vienareikšmiškai pasakyti neįmanoma).
4. Jis nužudė tave.

Uždavinys 2.

1. Ką jis nužudė? 2. Kas jį nužudė?

Nėra pakankamo pagrindo manyti ir pagrįsti kitokių vertimų egzistavimo galimybę.

Uždavinys 3.

1. lakhota ki hokšita ki ktepī čha matho ki hi
2. yahi ną lakhota ki yakte
3. tuwa wačo he
4. wičhaša ki hipi čha tuwa wičhakte

Užduotis: Petr Arkadjev Sprendimas: Aleksandr Piperski

Užduotis Nr. 2

1. Artikeliai. Užduotyje pateikti daiktavardžiai su artikeliais *el* (daugiskaita – *els*) ir *la* (daugiskaita – *les*). Akivaizdu, kad artikeliai atitinkamai žymi vyrišką ir moterišką gimines; tai matyti, be kita ko ir iš žodžių ‘sekėjas’ ir ‘sekėja’ vertimų į katalonų kalbą).

2. Kirtis. Matosi, kad ženklas ` dedamas virš raidžių, žyminčių balsius *e, o, a*, o ženklas ´ – virš raidžių, žyminčių balsius *i, u*. Nagrinėdami žodžius, besibaigiančius –*s*, matome, kad kirčio ženklai juose dedami tik virš paskutinio ir trečio nuo galo skiemens. Iš to galima padaryti išvadą, kad tokiuose žodžiuose kirtis dažniausiai krenta ant priešpaskutinio skiemens (kitais atvejais jis žymimas). Likusiuose žodžiuose kirtis dažniausiai krenta ant paskutinio skiemens (kitais atvejais jis žymimas).

3. Daugiskaita. Matosi, kad paminėta sąlygoje galūnė –*s* nepridedama prie žodžių, kurių vienskaitos forma jau baigiasi *s*. Be to, užduotyje pateikti žodžiai su daugiskaitos galūne –*os*. Suskirstykime visus žodžius į grupes pagal jų giminę, paskutinį priebalsį ir daugiskaitos formą:

Paskutinis priebalsis	Daugiskaitos forma –s (ø po s)		Daugiskaitos forma –os	
	vyriška giminė	moteriška giminė	vyriška giminė	moteriška giminė
-s	el cactus el pàncrees	la càries la trencadís	el gimnàs el permís el vas	
-x	el apèndix el índex	la hèlix	el flux el suffix el teix	
-ç		la faç (la sequaç)	el contumaç el pedaç (el sequaç)	

Matosi, jog moteriškos giminės daugiskaitos forma gali turėti tik galūnę –*s* (ø po s). Vyriškos giminės žodžiuose galūnė –*os* naudojama žodžiuose, turinčiuose kirtį paskutiniame skiemenyje (tame tarpe, vienskiemeniuose žodžiuose), o –*s* (ø po s) – visuose kituose žodžiuose.

Uždavinys 1.

el bastaix	els bastaixos	nešikas
el troleibús	els troleibusos	troleibusas
la clos	les clos	pieva
el iris	els iris	vaivorykštė
el llaç	els llaços	kilpa
el ònix	els ònixs	oniksas
la pelvis	les pelvis	dubuo
el pis	els pisos	butas
el sequaç	els sequaços	sekėjas
la sequaç	les sequaçs	sekėja
el tastaolletes	els tastaolletes	vėjavaikis
la xeix	les xeixs	(raidė) iksas

Teoriškai išvedamos formos **la clo* ir **el tastaollete* blogai atitinka sąlygą, iš kurios matosi, kad kalba eina tik apie daiktavardžius, besibaigiančius raidėmis *s, x* arba *ç*. Formos **el sequaços* ir **la sequaçs* taip pat neteisingos, nes matosi, kad žodžiai ‘sekėjas’ ir ‘sekėja’ skiriasi vienskaitoje tik artikeliu.

Uždavinys 2. Ženkla ` ir ´ dedami, jei kirčio vieta žodyje skiriasi nuo įprastos.

Uždavinys 3. Kai ženklų ` ir ´ nėra, kirtis krenta ant priešpaskutinio skiemens, jeigu žodis baigiasi *s*, arba ant paskutinio skiemens (kitais atvejais).

Užduotis Nr. 3 (20 taškų)

„Kablelis“, kuris yra kiekvieno žodžio viduryje arba iš dešinės (žodžiuose, sudarytuose iš dviejų ženklų), žymi balsį. Rutuliukas virš jo žymi trumpumą (jei rutuliuko nėra – balsis ilgas). Iš žodžių ‘aistra’ ir ‘sukti’, turinčių niekur daugiau nepasitaikantį ženklą, galime spręsti, kad rašto kryptis yra iš kairės į dešinę, o „retas ženklas“ skaitomas – **k**. Kiti šių žodžių ženklai – **m** (paskutinis priebalsis žodyje ‘aistra’) ir **η** (žodyje ‘sukti’). Žodis ‘turėti’ – vienintelis, prasidedantis **m**, leidžia nustatyti ženklą, žymintį **n** ir t.t. Kiekvienas priebalsis turi savo ženklą, išskyrus paskutinį **m** žodžiuose su trumpais balsiais; ypatingas ženklas žymi ir pradinį nulinį priebalsį.

Uždavinys 1.

ka:m	„aistra“	a:c	„galėti“
am	„žįsti krūtį“	cam	„laukti“
pіъm	„delta“	poъm	„laikyti dantyse“
noъm	„vesti“	aη	„kepti ant iešmo“
ηoъm	„neaiškiai“	peъη	„užkirsti kelią“
ηіъk	„sukti“	mіъn	„turėti“
caη	„aptašyti“		

Tam, kad galėtume transkribuoti žodžius lotyniškais rašmenimis, reikia nustatyti balsio pasirinkimo taisykles: kadangi ženklas, žymintis balsį, visur vienodas, balsio kokybę turi nulemti priebalsiai (ir, turbūt, jų kiekis).

Trumpi balsiai		Ilgi balsiai	
Grupė A	Grupė B	Grupė A	Grupė B
poъm	am	pіъm	a:c
noъm	cam		ka:m
ηoъm			
		mіъn	
		ηіъk	
peъη	aη		
	caη		

Pradiniai priebalsiai skirstomi į grupes taip, kad esant skirtingų grupių pradiniam priebalsiams balsio kokybė – kitoms sąlygoms esant vienodoms – yra skirtinga. Grupei A priklauso priebalsiai **p**, **m**, **n** ir **η**, grupei B – priebalsiai **c** ir **k**, o taip pat nulinis priebalsis. Trumpo balsio kokybė priklauso tiek nuo pirmo, tiek ir nuo paskutinio priebalsio kokybės: po pradinio A grupės priebalsio prieš paskutinį **m** balsis yra **oъ**, po pradinio A grupės priebalsio prieš paskutinį **η** balsis yra **eъ**; po pradinio B grupės priebalsio balsis visada yra **a**, nepriklausomai nuo paskutinio priebalsio kokybės. Ilgo balsio kokybę nulemia tik pradinio priebalsio grupė (ir nuo paskutinio priebalsio ji nepriklauso): po grupės A priebalsio skaitomas **iъ**, po grupės B priebalsio – ilgas **a**.

Uždavinys 2.

kam	„(rato) stipinas“	ca:m	„čamas“
ka:k	„varna“	niъ:m	„vardas“
ηeъη	„ryškiai raudonas“	moъm	„tvirtas“

Užduotis Nr. 4 (20 taškų)

Užduotyje yra daiktavardžių ir savybinių įvardžių. Trys įvardžiai pateikti sąlygoje, ketvirtą (apie jį klausiama Uždavinyje 2) galima nustatyti:

	Sg	Pl
1 a.	bi	(bu)
2 a.	si	su

Visi pateikti užduotyje žodžių junginiai apibūdina kažko (**X**) priklausimo kažkam (**Y**) situaciją. Turintysis (**Y**) nurodomas pirmoje vietoje ir niekaip nežymimas. Tai, kas turima (**X**), gauna savybinį sufiksą (-i, -ni, -u), rodantį turinčiojo asmenį ir skaičių. Prieš šį sufiksą taip pat gali būti sufiksas **ŋi**, rodantis, kad nuosavybė nusavinama (t.y. tarp to, kas turima, ir turinčiojo nėra santykio „dalis-visuma“). Be to sufiksams susiduriant **i+i > i:**.

Jeigu žodžių junginyje yra du turintieji su skirtingais turimais (pavyzdžiui, tavo sūnaus petys), kiekvienas turimas gauna atitinkamus sufiksus. Jeigu žodžių junginyje yra vieno turimo du turintieji (‘mano šerno galva’, ‘jūsų karvės šlaunis’), tas turimas gauna aktualiojo savininko, tai yra to, kieno nenusavinama nuosavybe (dalimi) jis nėra, sufiksą.

Tai pavaizduokime lentelėje:

Turintysis	Turimas	Pavyzdžiai
Sg (1 a., 2 a.)	Y X-(ŋi)-i	bi wo:i, si bogdolo bi mo:ŋi:, si ja:ŋi: bi nakta diliŋi:, si b’ataŋi: bogdoloni
Sg (3 a.)	Y X-(ŋi)-ni	ja: xabani, dili tekpuni b’ata zā:ŋini si b’ataŋi: bogdoloni
Pl (1 a., 2 a.)	Y X-(ŋi)-u	su zā:ŋiu, su ja: wo:ŋiu

Uždaviny 1.

su b’ataŋju zā:ŋini   jūsų sūnaus pinigai
si teŋku bugdiŋi: tavo (tau priklausanti) taburetės koja
si teŋkuŋi: bugdini   tavo (tau priklausančios) taburetės koja

Uždaviny 2.

berniuko šlaunis   b’ata wo:ni
mūsų šernas   bu naktaŋju
mano dukros medis   bi azigaŋi mo:ŋini

Uždaviny 3.

bi xabai   Taip: ‘mano tešmuo’ (pavyzdžiui, karvės žodžiai pasakoje)
su b’ataŋju bugdiŋini   Taip: ‘priklausanti jūsų sūnui (pavyzdžiui, vištos) koja’
si igi   Ne (žodžių junginys *mano uodega* turi atrodyti taip: si igi:)

Uždaviny 4.

bi tekpui   ‘mano oda’ (mano kūno dalis)
bi tekpuŋi: ‘mano oda’ (priklausanti man, pavyzdžiui, gyvulio, oda)

Užduotis ir sprendimas: *Boris Iomdin*

Užduotis Nr. 5 (20 taškų)

Lengvai nustatomos visų daiktavardžių ir vienintelio veiksmažodžio reikšmės. Visų bendrinių daiktavardžių, žyminčių žmones, vienaskaita žymima prefiksų **m-**, daugiskaita – prefiksų **va-**.

Sakinyje galimos dvi žodžių tvarkos (S – veiksnys, V – veiksmažodis, DO – tiesioginis papildinys, IO – netiesioginis papildinys):

(1) S V DO IO

(2) S V IO DO

Veiksmažodis *pirkti* turi tokią struktūrą:

(a/va)(m/va)guli.

Pirmas prefiksas žymi veiksnio skaičių (a- – vienaskaitą, va- – daugiskaitą), antras – netiesioginio papildinio skaičių. Tiesioginio papildinio skaičius veiksmažodyje niekaip nežymimas. Nėra pavyzdžių, kuriuose ir veiksnys, ir netiesioginis papildinys yra daugiskaitoje.

Akivaizdu, kad vienas arba abu prefiksai gali būti praleidžiami, bet veikia taisyklė:

(*) Negali būti, kad papildinys veikmažodyje žymimas, o veiksnys – ne.

Jeigu sakinyje žodžių tvarka (1), būtinai žymimi ir veiksnys, ir papildinys, jeigu žodžių tvarka (2), bet kuris prefiksas (arba abu) gali būti praleistas(-i), bet taip, kad veiktų taisyklė (*).

Uždavinys:

Akivaizdu, kad sakiniai (11) – sakinio *Motera nupirko alaus Mwangiui* vertimas. Jį galima teisingai išversti šiais keturiais būdais:

Mdala amguli ugimbi Mwangi

Mdala amguli Mwangi ugimbi

Mdala aguli Mwangi ugimbi

Mdala guli Mwangi ugimbi

Klaidos:

(11a) – žodžių tvarka (1), bet veikmažodyje nepažymėti nei veiksnys, nei papildinys.

(12b) – pažymėtas tik papildinys, o tai laužo taisyklę (*)

(13c) – žodžių tvarka (1), bet pažymėtas tik veiksnys.

Sakiniai (12) – sakinio *Kamau nupirko ožką močiutėms* vertimas. Jį galima teisingai išversti šiais keturiais būdais:

Kamau avaguli mene vabuya

Kamau avaguli vabuya mene

Kamau aguli vabuya mene

Kamau guli vabuya mene

Klaidos:

(12a) – neteisingai pažymėtas kaip veiksnio, taip ir papildinio skaičius.

(12b) – žodžių tvarka (1), bet veiksmažodyje nepažymėti nei veiksnys, nei papildinys.

(12c) – pažymėtas tik papildinio skaičius, o tai laužo taisyklę (*). (Galima taip pat paaiškinti šią klaidą taip: papildinio skaičius niekaip nepažymėtas, kas leidžiama esant žodžių tvarkai (2), bet neteisingai pažymėtas veiksnio skaičius).

Uždavinys: *Olga Fedorova* Sprendimas: *Aleksandr Berdičevskij*